
TURGUT ÖZAL DÖNEMİ DİN - SİYASET İLİŞKİLERİ (1983 – 1993)

Editör

Prof. Dr. Şenol DURGUN

Yazar

Dr. Hüseyin KILINÇ

© Copyright 2024

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Bu kitapta yer alan fikirler ve düşünceler yazara ait olup, hiçbir kurum veya kuruluşun görüşünü yansıtmamaktadır. Bu kitap “Turgut Özal Dönemi Din Siyaset İlişkileri (1983 – 1993)” adlı doktora tezinden üretilmiştir.

ISBN

978-625-375-189-0

Kapak ve Sayfa Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Kitap Adı

Turgut Özal Dönemi
Din Siyaset İlişkileri (1983 – 1993)

Yayıncı Sertifika No

47518

Editör

Prof. Dr. Şenol DURGUN

Baskı ve Cilt

Vadi Matbaacılık

ORCID iD: 0000-0001-6234-5176

Bisac Code

POL072000

Yazar

Dr. Hüseyin KILINÇ

ORCID iD: 0009-0009-9226-1657

DOI

10.37609/akya.3398

Yayın Koordinatörü

Yasin DİLMEN

Kütüphane Kimlik Kartı

Kılınç, Hüseyin.

Turgut Özal Dönemi Din Siyaset İlişkileri (1983 – 1993) / Hüseyin Kılınç,
ed. Şenol Durgun.

Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2024.

199 s. ; 160x235 mm.

Kaynakça var.

ISBN 9786253751890

1. Din--Siyaset.

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi AŞ

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

Din ve siyaset kavramları üzerinde durulması gereken çok önemli iki kavramdır. Din – siyaset ilişkileri ise bu iki alanın birbiri ile olan yakınlığını veya ayrılığını ya da birlikteliği ile oluşan ilişkileri ifade etmektedir. Hem bireysel anlamda hem de toplumsal anlamda din – siyaset dengesi her şeyi etkilemektedir.

Günümüz dünyasında geçerli olan modern anlayış, Orta Çağ Avrupa'sındaki kiliseye karşı verilen mücadelenin sonucunda elde edilmiş bir dünya görüşüdür denilebilir. Modernite dini, siyasi alandan uzaklaştırmıştır veya kontrol altında tutarak sınırlandırmıştır diye düşünülebilir. Dolayısıyla, batı dünyası kilise ile siyaseti uyumlu hale getirerek kendilerine yeni bir seküler alan inşa etmişlerdir.

Aynı yüzyıllar içerisinde varlığını sürdüren ve büyük bir güce sahip olan Osmanlı İmparatorluğu, batıdaki bu gelişmelerden ciddi derecede etkilenmiştir. Çünkü siyasi anlayışı dini referans olarak oluşturulmuş bir devlet yapısı söz konusu idi. Bu bağlamda, 19.yüzyıla gelindiğinde modernizasyon çalışmaları başladığı görülmektedir.

Cumhuriyet dönemi modernleşme çalışmaları çerçevesinde yapılan uygulamalar neticesinde, din – siyaset dengesinde kırılmalar meydana geldiği anlaşılmaktadır. Turgut Özal döneminde, bozulan bu dengenin tekrar düzeltilmesine yönelik olarak bir takım değişimlerin olduğu anlaşılmaktadır. Din – siyaset uyumunun sağlanması adına yapılan dönüşüm hamlelerinin doğru bir şekilde yorumlanması, Türk Siyasi Tarihi açısından büyük bir öneme sahip olduğu gözlemlenmektedir.

Doktora derslerinde, doktora sürecinin başında ve devamında, akademik bakış açımın oluşumunda, tecrübe ve bilgilerinden ziyadesiyle faydalandığım ve sabrından fazlasıyla nasiplendiğim çok değerli insan tez danışmanım Prof. Dr. Şenol DURGUN'a öncelikli olarak teşekkür ediyorum ve kendilerine sonsuz hürmetlerimi sunuyorum.

Aşağıda isimlerini yazacağım, akademik alanda çok kıymetli katkıları olan diğer hocalarım, Prof. Dr. Cengiz ANIK beyefendiye, Doç.Dr.Fatih Fuat TUNCER ve Dr.Öğretim Üyesi Alihan LİMONCUOğLU hocalarımlın destek ve önerilerini hiçbir zaman unutmayacağım.

Ayrıca diğer üniversitelerden tanıdığım, birbirinden kıymetli, Prof.Dr.Yıldırım Beyazıt ÖNAL, Prof.Dr.Ali DANIşMAN, Prof.Dr. Sami KILINLI, Prof. Dr. Erkan ERDEMİR, Doç.Dr. Ali HATALMIş ve çok değerli öğretmenim Ahmet ÇABUK hocalarıma yürek dolusu minnettarlıklarımı sunuyorum.

Son olarak, her daim yanımda olan canım aileme, tez çalışmam boyunca bana katlanan, sevgisiyle, emeğiyle, sabrıyla, bana ve çalışmalarıma destek olan, sevgili eşim Zeynep KILINÇ'a çok teşekkür ediyorum.

Doktora seviyesine kadar gelen akademik çalışmalarımız günün izin veren şartları nispetinde gelişerek ve dozajını artırarak ilerleyecektir. Ortaya koyduğumuz ve yayınlayacağımız eserlerin geleceğin, yeni medeniyetin inşasında bir tuğla olursa ne mutlu bize. Hayırla anılmayı umut ediyorum.

Hüseyin KILINÇ

Adana / 2024

İÇİNDEKİLER

Giriş	1
Tezin Konusu ve Sorunsalı	4
Tezin Konusunun Önemi ve Özgün Değeri	5
Varsayım	5
Tezin Araştırma Yöntemi ve Kullanılan Kaynaklar	6
Kapsam ve Sınır.....	6
Genel Hatlarıyla Modernleşme ve Din – Siyaset İlişkileri.....	7
1.1. Kavramsal Analiz	7
1.1.2. Modernite.....	7
1.1.3. Modernleşme	9
1.1.4. Modernizm.....	10
1.1.5. Modern Devlet.....	12
1.1.6. Post Modernizm – Postmodernite.....	13
1.1.7. Modernizmin Ötekisi Olarak Gelenek.....	17
1.2. Modernleşme Bağlamında Din ve Siyaset	28
1.2.1. Din – Siyaset İlişkisi	29
1.2.2. Din ve Modernleşme	31
1.2.3. Sekülerizm ve Sekülerleşme.....	37
1.2.4. Laiklik ve Ateizm.....	41
1.2.5. Postmodernite ve Post-ateizm	50
1.2.6. Modernizm ve Laiklik	52
1.2.7. Din ve Modernite İlişkisi.....	53
1.3. İslam Geleneğinde Din ve Siyaset	56
1.3.1. Dine Modern Yaklaşım.....	63
1.3.2. İslamcılık ve Müslüman Siyaseti	68

2. Cumhuriyet Öncesi ve Cumhuriyet Sonrası Dönemde Din – Siyaset İlişkileri77

2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Din – Siyaset İlişkileri.....77

2.1.1. Osmanlı Son Dönemi Modernleşme Girişimleri.....77

2.1.2. Osmanlı Son Dönem Modernleşmesi ve
Filibeli Ahmet Örneği.....82

2.1.3. Birinci Dünya Savaşı Öncesi Osmanlı Toplumu93

2.1.4. Osmanlı ve İttihad-ı İslam (Pan-İslam).....98

2.2. Cumhuriyet Sonrası Dönemde Din – Siyaset İlişkileri101

2.2.1. Tek Parti Dönemi (1923 – 1946) ve
Türk Ulusal Kimliği101

2.2.2. Kemalist Milliyetçilik, İslam ve Türk Milli Kimliği105

2.2.3. Devlet İslam'ı ve Diyanet Kurumu109

2.2.4. Turgut Özal Dönemine Kadar
Çok Partili Dönem (1946 – 1980)115

3. Turgut Özal Dönemi Din – Siyaset İlişkileri 121

3.1. Turgut Özal Dönemi Ulusal ve Uluslararası Siyasi Şartlar.....121

3.2. Turgut Özal'ın Din – Siyaset İlişkilerine Yaklaşımı128

3.3. Turgut Özal Döneminde Yaşanan Siyasi ve Sosyal Değişimler137

3.4. Turgut Özal Dönemi Ekonomik Şartlar ve Değişimler142

3.5. Turgut Özal Döneminde Ulusal Çıkarlar ve Tehditler151

3.6. Türk Dış Politikası ve Özal153

Sonuçlar ve Öneriler..... 157

Kaynaklar 171

Yararlanılan Kaynaklar 183

İnternet Kaynakları..... 191

*Bakam Ali Kılınç'ın
(Sepici) aziz hatırasına, Rahmet ve Dua ile...*

KAYNAKLAR

- Abadan, Y. (1940). "Tanzimat Fermanı'nın Tahlili", "Tanzimat I". İstanbul: İstanbul
- Abou-Hodeib, T. (2011). Taste and class in late Ottoman Beirut. *International Journal of Middle East Studies*, 43(3), 475-492.
- Abramowitz, A. I. (1995). It's abortion, stupid: Policy voting in the 1992 presidential election. *The Journal of Politics*, 57(1), 176-186.
- Abramson, P. R., & Inglehart, R. (1986). Generational replacement and value change in six West European societies. *American Journal of Political Science*, 1-25.
- Acar, F. (2002) Turgut Özal: Pious Agent of Liberal Transformation. In *Political Leaders and Democracy in Turkey*. Metin Heper and Sabri Sayari ed. Lanham: Lexington Books, 163-180.
- Acton, H. B. (1952). Tradition and some other forms of order: The Presidential address. In *Proceedings of the Aristotelian Society* (Vol. 53, pp. 1-28). Aristotelian Society, Wiley.
- Ahmad, F. (1988). Islamic reassertion in Turkey. *Third World Quarterly*, 10(2), 750-769.
- Akçay, E. Y. (2016). Turgut Özal Dönemi Türkiye-Topluluk İlişkileri. *The Turkish Yearbook of International Relations*, (47), 45-58.
- Akçura, Y. (1988). *Osmanlı Devletinin Dağılma Devri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Akgül, M. (1999). *Türk Modernleşmesi ve Din*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- AKIN, M. H. (2018). TURGUT ÖZAL VE ANAVATAN PARTİSİ MUHAFAZAKÂRLIĞI. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 15(55), 121-139.
- Akın, Ş.. (2016). Darbeler ve batı medyası: 28 şubat darbesi üzerinden bir analiz. *Liberal Düşünce Dergisi*, (84), 35-56.
- Aksakal, M. (2011). 'Holy War Made in Germany'? Ottoman Origins of the 1914 Jihad. *War in History*, 18(2), 184-199.
- Aksakal, M. (2004). Not 'by those old books of international law, but only by war': Ottoman Intellectuals on the Eve of the Great War. *Diplomacy and Statecraft*, 15(3), 507-544.

- Aksin S (2007). Turkey from Empire to Revolutionary Republic: The Emergence of the Turkish Nation From 1789 to the Present. New York: New York University Press. 335 p
- Aksoy, A., & Robins, K. (1994). Istanbul between civilization and discontent. *New Perspectives on Turkey*, 10, 57-74.
- Aktan, Coşkun C. (1999), "Turgut Özal: Liberal Reformist Miydi?", *Yeni Türkiye*, 99/25. (Bknz.; Aktrn. İzmirli, 2014)
- Alexander, J. (2016). A Systematic Theory of Tradition. *Journal of the Philosophy of History*, 10, pp. 1-28.
- Altınay, A. (2004). The myth of the military-nation: Militarism, gender, and education in Turkey. Springer.
- Anttonen, P. J. (2005). Tradition through modernity: postmodernism and the nation-state in folklore scholarship (p. 215). Finnish Literature Society/SKS.
- Aras, B., & Kirişçi, K. (1998). Four Questions on Recent Turkish Politics and Foreign Policy. *Middle East Review of International Affairs*, 2(1), 44.
- Arslanel, M. N., & Eryücel, E. (2011). Modern devlet anlayışının felsefi temelleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 1-20.
- Asad, T. (1993). Genealogies of religion: Discipline and reasons of power in Christianity and Islam. JHU Press.
- Aslan, G. (2011). ORTAÇAĞDAN GÜNÜMÜZE "MODERNİTE": DOĞUŞU ve DOĞASI . Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , (7) , 10-26 . DOI: 10.14520/adyusbd.101
- Ataman, M. (2003), "Pragmatik Bir Dış Politika: Özal'ın Batıya Bakışı", 7(29): 127-136.
- Ayaz, M. F. (2015). Turgut Özal Dönemi Eğitim Politikaları Ve Günümüze Yansımaları. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (50), 325-338.
- Aydın S., Taşkın Y. (2014). 1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi. İstanbul: İletişim Yayınları. 555 p.
- Aydın, S. (1993). Modernleşme ve Milliyetçilik. Ankara: Gündoğan Yayınları
- Bali, R. N. (1999). The image of the Jew in the rhetoric of political Islam in Turkey. *Cahiers d'études sur la Méditerranée orientale et le monde turco-iranien*, (28).
- Balkan, S., Uysal, A. E., & Karpat, K. H. (1962). Constitution of the Turkish Republic. *The Middle East Journal*, 215-238.
- Baran, Z. (2013). Torn country: Turkey between secularism and Islamism. Hoover Press.
- Barker, J. P. (2012). Re-thinking secularism: Religion in public life in Turkey. *Turkish Journal of Politics*, 3(1), 5-19.
- Baykal, Ö. (2019). Tükiye'de siyasetin konsolidasyonu: Turgut Özal dönemi. *Akademik Hassasiyetler*, 6(12), 143-179.
- Beaumont, J., & Baker, C. (Eds.). (2011). Postsecular cities: Space, theory and practice. A&C Black.
- Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (2002). Individualization London. Thousand Oaks/New Dehli: Sage.
- Bein, A. (2007). A "Young Turk" Islamic intellectual: Filibeli Ahmed Hilmi and the diverse intellectual legacies of the late Ottoman Empire. *International Journal of Middle East Studies*, 39(4), 607-625.
- Beiner, G. (2001). The Invention of Tradition? *The History Review*, XII, pp. 1-10.
- Benczes, I., Kollai, I., Mach, Z., & Vigvári, G. (2020). Conceptualisation of neo-traditionalism and neo-feudalism (No. 2). POPREBEL, Working Paper.
- Berger, P. L. (1973). The Social Reality of Religion. London: Allen Lane.
- Beriş, H. E. (2019). Modern Devlet Kuramının Doğuşunda Niccolò Machiavelli'nin Rolü ve Etkisi. *Amme İdaresi Dergisi*, 52(4), 1-23.
- Berkes, N. (2002). Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler. C.1. İstanbul: Kaynak Yayınları
- Beşikçi, M. (2012). The Ottoman mobilization of manpower in the First World War: between voluntarism and resistance (Vol. 52). Brill.
- Birand, K. (1955). Aydınlanma Devlet Felsefesinin Tanzimatta Tesirleri. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları

- Bouchard Jr, T. J., Segal, N. L., Tellegen, A., McGue, M., Keyes, M., & Krueger, R. (2003). Evidence for the construct validity and heritability of the Wilson–Patterson conservatism scale: A reared-apart twins study of social attitudes. *Personality and Individual Differences*, 34(6), 959-969.
- Bouchard, T. J. (2009). Authoritarianism, religiousness, and conservatism: Is “obedience to authority” the explanation for their clustering, universality and evolution?. *The biological evolution of religious mind and behavior*, 165-180.
- Bowie, F. (2021). *Anthropology of religion*. The Wiley Blackwell Companion to the Study of Religion, 1-24.
- Bozkurt, Veysel (2001), “Geleceğin Toplumu, Dönüşümcü Liderlik ve Turgut Özal”, (27.08.2014). (Bknz.; Aktrn. İzmirli, 2014)
- Brauer, S. (2018). The surprising predictable decline of religion in the United States. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 57(4), 654-675.
- Brown, C. G. (2009). *The death of Christian Britain: understanding secularisation, 1800–2000*. Routledge.
- Burke, E. ([1790] 2003). *Reflections on the Revolution in France*. (F.M. Turner, Ed.). New Haven and London: Yale University Press.
- Calhoun, C., Juergensmeyer, M., & VanAntwerpen, J. (Eds.). (2011). *Rethinking secularism*. OUP USA.
- Calinescu, M. (1987). *Five Faces of Modernity: Modernism, Avant-Garde, Decadence, Kitsch, Post-modernism*. Durham, N.C.: Duke University Press.
- Celasun, M., & Rodrik, D. (1989). IV: Debt, Adjustment, and Growth: Turkey. In *Developing Country Debt and Economic Performance, Volume 3: Country Studies-Indonesia, Korea, Philippines, Turkey* (pp. 615-616). University of Chicago Press.
- Cetinsaya, G. (1999). Rethinking nationalism and Islam: some preliminary notes on the roots of “Turkish-Islamic Synthesis” in modern Turkish political thought. *The Muslim World*, 89(3–4), 350-376.
- Chaliand, G., & Rageau, J.P. (1992). *Strategic Atlas (Third Edition)* New York: Harper Collins Publishers. 102
- Childs, P. (2016). *Modernism*. Taylor & Francis.
- Clark, J. C. (2012). Secularization and modernization: The failure of a ‘grand narrative’. *The Historical Journal*, 55(1), 161-194.
- Coleman, J. S. (1990). *Foundations of social theory*. Harvard university press.
- Collins, R. (1992). The rise and fall of modernism in politics and religion. *Acta Sociologica*, 35(3), 171-186.
- Copley, G. (1984). “Turkey’s Bold New Strategic Initiative.” *Defense & Foreign Affairs Nov.* : 9-12.
- Craig, E. (ed.) “Tradition and Traditionalism”, *Routledge Encyclopedia of Philosophy*, London and New York-1998.
- Çaparoğlu, M. B., & Düzdağ, M. B. (1998). Meclis’ te basörtüsü mücadelesi: Malatya milletvekili M. Bülent Çaparoğlu’nun hatıraları: kanunlar, yönetmelikler, YÖK kararları, Meclis zabıtları, hukukî mütalaalar, Anayasa Mahkemesine başvurular, savunmalar ve kararlar, önemli yazı ve tahliller, dini hükümler ve Diyanet’in fetvaları. Sûle Yayınları.
- Çetin, H. (2003). *Modernleşme ve Türkiye’de Modernleştirme Krizleri*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çiğdem, A. (1997). *Bir İmkân Olarak Modernite*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çokoğullar Bozaslan, E. (2022). POST-SEKÜLERİZM TARTIŞMALARI: YENİ OLAN NE? . *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 24 (1) , 43-66 . DOI: 10.26468/trakyasobed.1003641
- Dagi, I. D. (2002). *Islamic political identity in Turkey: rethinking the West and westernization*. International Policy Fellowship Program, Open Society Institute.
- Dağtaş, M. S. (2009). Bodily transgression: conflicting spaces and gendered boundaries of modernity and Islam in contemporary Turkey. *Anthropology of the Middle East*, 4(2), 1-13.
- Dannies, K. (2017). *Pre-war Societies (Ottoman Empire/Middle East)*. *International Encyclopedia of the First World War*, ed. by Ute Daniel, Peter Gatrell, Oliver Janz, Heather Jones, Jennifer

- Keene, Alan Kramer, and Bill Nasson, issued by Freie Universität Berlin.
- Darcın, A. C. (2007). "Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşümünün Sebepleri ve Sonuçları", Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, s. 49.
- Davie, G. (1996). Religion in Britain since 1945: Believing without belonging. Blackwell Publ..
- Davison, A. (1998). Secularism and revivalism in Turkey: A hermeneutic reconsideration. New Haven & London, Yale University Press.
- Davison, A. (2003). Turkey, a "secular" state: The challenge of description. The South Atlantic Quarterly, 102(2), 333-350.
- Demirel, T. (2018). Turgut Özal: Reformcu Bir Siyasetçi Hakkında Bazı Notlar. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 15(55), 57-78.
- Der Matossian, B. (2014). Shattered Dreams of Revolution. From Liberty to Violence in the Late Ottoman Empire, Stanford 2014, p. 14-15.
- Dilek, S. (2022). *Özal Döneminde Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri Arasındaki Siyasi İlişkiler (1983-1993)* (Master's thesis, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- DiMaggio, P. (1994). Culture and Economy. In N.J. Smelser, R. Swedberg (Eds.) The Handbook of Economic Sociology (pp. 27-57). Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Dobbelaere, K. (1981). Trend report: Secularization: a multi-dimensional concept. Current sociology, 29(2), 3-153.
- Douglas, M. (1970). Natural Symbols: Explorations in Cosmology (New York. Pantheon, 91.
- Duderija, A. (2009). Evolution in the Canonical Sunni Hadith Body of Literature and the Concept of an Authentic Hadith During the Formative Period of Islamic ought as Based on Recent Western Scholarship. Arab Law Quarterly, 23(4), 389-415.
- Duderija, A. (2011). Neo-Traditional Salafi Qur'an-Sunna Hermeneutics 1 and Its Interpretational Implications. Religion Compass, 5(7), 314-325.
- Duman, M. Z. (2011). Turgut Özal'ın Politikalarında Ekonomik Rasyonalizm. *Sosyoloji Dergisi*, (23), 105-123.
- Durgun, Ş. Cumhuriyetçi Siyasetin Dönüşümü, A Kitap, Ankara 2017
- Durgun, Ş. İslamcı Hareketteki Siyasi Söylemin Değişimi, Gazi Üni. Matbaası, Ankara, 2017 s.37
- Durgun, Ş. Modernleşme ve Siyaset, A Kitap, Ankara 2018 s.9 – 130
- Duverger M. (1970). Institutions Politiques et Droit Constitutionnel. 872 p.
- Dündar, L. (2016). Özal Dönemi Türk dış politikasında Turgut Özal'ın kişisel özelliklerinin rolü. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi S. 58, Bahar 2016, s. 1-20.
- Dzanic, D. (2018). Cemil Aydın: The Idea of the Muslim World: A Global Intellectual History. Cambridge: Harvard University Press, 2017; pp. 293.
- Eaves, L., Martin, N., Heath, A., Schieken, R., Meyer, J., Silberg, J., ... & Corey, L. (1997). Age changes in the causes of individual differences in conservatism. Behavior genetics, 27, 121-124.
- Edwards, A. (1913). The menace of pan-Islamism. The North American Review, 197(690), 645-657.
- Eickelman, D. F. (1998). Inside the Islamic reformation. The Wilson Quarterly (1976-), 22(1), 80-89.
- Eisenstadt, S. N. (1963). The Political Systems of Empires. New Brunswick & London.
- Eisenstadt, S.N. (1966). Modernization: Protest and Change. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Erdem, E. R. E. N. (2022). Turgut Özal'ın Orta Asya (Türkistan) Politikası. *Electronic Journal of Political Science Studies June*, 13(2).
- Erdoğan, S. (2019). The Role of Turgut Özal in Turkey's Application to The European Union for Full Membership in 1987. *İmgelem*, 3(5), 239-254.
- Ergüneş, E. A. (2017). Modern devlet aklının inşası sürecinde ulusal kimliği yaratma mücadelesi.
- Eroğul, C. (1970). Demokrat Parti. Ankara: AUSBF Yayınlan.
- Ershlag, Z. Y. (1988). The Contemporary Turkish Economy. Lnd New York.
- Ersoy, R. (2014). MODERNİZM-POSTMODERNİZM BAĞLAMINDA GELENEKSEL TIP
- Esposito, J. L. (1998). Islam and politics. Syracuse university press.
- Ferris, J. (2013). 'The internationalism of Islam': The British perception of a Muslim menace, 1840-

1951. In *Intelligence and International Security* (pp. 59-79). Routledge.
- Findley, C. V. (2017). *Modern Türkiye Tarihi (İslam, Milliyetçilik ve Modernlik)*. Çev. Güneş Ayas. İstanbul: Timaş Yayınları
- Flood, G. (1999). *Beyond phenomenology: Rethinking the study of religion*. A&C Black.
- Fox, J. (2018). *An introduction to religion and politics: Theory and practice*. Routledge.
- Gablik, S. (1984). *Has modernism failed?* (p. 86). New York: Thames and Hudson.
- Gadamer, Hans-Georg 1976. *Philosophical Hermeneutics*. Berkeley: University of California Press.
- Garcia Canclini, N. (1995). *Hybrid Cultures: Strategies for Entering and Leaving Modernity*. Translated by Christopher L. Chiappari and Silvia L. Lopéz. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Geertz, C. (1973). *Religion as a cultural system: The Interpretation of Cultures*. NY: Basic.
- Genç, Müslüman Dergisi(1992), 13-14 Ortak Sayı, S.30, Nesil Matbaacılık, İstanbul
- Georgeon, F. (2006). *Osmanlı Türk Modernleşmesi (1900-1930)*. Çev. Ali Berktaş. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gözyaydın, İ. (2020). *Diyanet: Türkiye Cumhuriyeti'nde Dinin Tanzimi: Türkiye Cumhuriyeti'nde Dinin Tanzimi*. İletişim Yayınları, s.9 – 374
- Graham, W. A. (1993). *Traditionalism in Islam: An essay in interpretation*. *The Journal of Interdisciplinary History*, 23(3), 495-522.
- Green, J. C., Guth, J. L., & Fraser, C. R. (2019). *Apostles and apostates? Religion and politics among party activists*. In *The Bible and the Ballot Box* (pp. 113-136). Routledge.
- Gülalp, H. (2005). *Enlightenment by fiat: Secularization and democracy in Turkey*. *Middle Eastern Studies*, 41(3), 351-372.
- Gültekin, A. (2007). *Charles Baudelaire ve Modernizm*. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (19),82-94. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/esosder/issue/6133/82257>
- Halabi, A. (2012). *Liminal loyalties: Ottomanism and Palestinian responses to the Turkish War of Independence, 1919–22*. *Journal of Palestine Studies*, 41(3), 19-37.
- Hamid, S. (2016). *Islamic exceptionalism: How the struggle over Islam is reshaping the world*. St. Martin's Press.
- Hanioglu, M. S. (2001). *Preparation for a revolution: the Young Turks, 1902-1908*. Oxford University Press.
- Hanioglu, M. Ş. (1995). *The young Turks in opposition*. Oxford University Press, USA.
- Hanioglu, M. Ş. (2013). *Blueprints for a future society: Late Ottoman materialists on science, religion, and art*. In *Late Ottoman Society* (pp. 28-116). Routledge.
- Harvey, D. (1989). *Harvey, D. From managerialism to entrepreneurialism. The transformation in urban governance in*. pdf, 71(1), 3-17.
- Haydaroglu, C., & TATLISU, S. (2016). *Turgut Özal dönemi yeni sağ devlet ve ekonomik liberalizm: Devlet ve piyasa ilişkisinin politik ekonomisi*. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 27-41.
- Haynes, J. (2010). *Politics, identity and religious nationalism in Turkey: from Atatürk to the AKP*. *Australian Journal of International Affairs*, 64(3), 312-327.
- Hemmati, K. (2013). *Turkey Post 1980 Coup D'état: the Rise, the Fall, and the Emergence of Political Islam*. *Illumine: Journal of the Centre for Studies in Religion and Society*, 12(1), 58-73.
- Heper, M. (2013). *Islam, conservatism, and democracy in Turkey: Comparing turgut özal and recep Tayyip erdoğan*. *Insight Turkey*, 15(2), 141-156.
- Hocart, A. M. (1952). *The divinity of the guest. The Life-Giving Myth and Other Essays*, Methuen, London, 78-86.
- Hodgson, M. & Goodwin S. (1993). *İslam'ın Serüveni*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Houston, C. (1997). *Islamic Solutions to the Kurdish Problem: Late Rendezvous or Illegitimate Shortcut*. *New Perspectives on Turkey*, 16, 1-22.
- Huckfeldt, R. R., & Kohfeld, C. W. (1989). *Race and the decline of class in American politics*. University of Illinois Press.

- Hunsberger, B., Alisat, S., Pancer, S. M., & Pratt, M. (1996). Religious fundamentalism and religious doubts: Content, connections, and complexity of thinking. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 6(3), 201-220.
- Huntington, S.P. (1971). *The Change to Change: Modernization, Development, and Politics*. Comparative Politics, 3, 3, pp. 283-322.
- İlter Turan, İ. (1977) ve Kalaycıoğlu, E. (1984) *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, 1977), Ersin Kalaycıoğlu, *Çağdaş Siyasal Bilim: Teori, Olgu ve Süreçler*, (İstanbul: Beta, 1984).
- İzmirli, R., Gökbnar, R., & Buğra, Ö. Z. E. R. (2014). 24 Dönüşümcü Bir Lider Olarak Turgut Özal. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (42).
- Inglehart, R. (1971). The silent revolution in Europe: Intergenerational change in post-industrial societies. *American political science review*, 65(4), 991-1017.
- Inglehart, R. (1977). The silent revolution: Changing values and political styles in advanced industrial society. Princeton University press. 80-97.
- Inglehart, R., & Abramson, P. R. (1994). Economic security and value change. *American political science review*, 88(2), 336-354.
- Inglehart, R., Baker, W.E. (2000). Modernization, Cultural Change and the Persistence of Traditional Values. *American Sociological Review*, 65, 1, pp. 19-51.
- Inglehart, Ronald 1990. *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Inkeles, A. (1969). Making Men Modern: On the Causes and Consequences of Individual Change in Six Developing Countries. *American Journal of Sociology*, 75, 2, pp. 208-225.
- İslam, D. M. K. (2010). Sole Protector, of What Unpacking Turkey's Anti-Muslim Policies. *ISLAMOPHOBIA AND ANTI-MUSLIM*, 75.
- Jameson, F. (1988). The Politics of Theory: Ideological Positions in the Postmodernism Debate. In: Fredric Jameson, *The Ideologies of Theory: Essays 1971-1986*, Vol. 2: Syntax of History. Pp. 103-113. London: Routledge.
- Jansen, Y. (2011). Postsecularism, piety and fanaticism: reflections on Jürgen Habermas' and Saba Mahmood's critiques of secularism. *Philosophy & Social Criticism*, 37(9), 977-998.
- Jost, J. T., Glaser, J., Kruglanski, A. W., & Sulloway, F. J. (2003). Political conservatism as motivated social cognition. *Psychological bulletin*, 129(3), 339.
- Kadioğlu, A. (1998). Republican epistemology and Islamic discourses in Turkey in the 1990s. *Muslim World*, 88(1), 1-21.
- Kadioğlu, A. (1996). The paradox of Turkish nationalism and the construction of official identity. *Middle Eastern Studies*, 32(2), 177-193.
- Kalaycıoğlu, E. (2002). The Motherland Party: The challenge of institutionalization in a charismatic leader party. *Turkish Studies*, 3(1), 41-61.
- Kantar, G. Modernleşme Kuramı ve Osmanlı İdari Yapısında Modernleşme Süreci Hakkında Bazı Tespitler. *SSAD Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. ISSN: 2587-2621 Volume 3 Issue 3, November 2019
- Kaplan, S. (2006). *The pedagogical state: Education and the politics of national culture in post-1980 Turkey*. Stanford University Press.
- Kara, İsmail. "Müslüman Kalarak Avrupalı Olmak" *Çağdaş Türk Düşüncesinde Din Siyaset Tarih Medeniyet*, Dergah Yayınları, İstanbul, 2017
- Kara, İsmail. "*Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Üzerine Birkaç Not*", İsmail Kara ve Asım Öz (ed.), *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri içinde*, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2013, ss. 15-43.
- Karakas, C. "Turkey: Islam and Laicism Between the Interests of State, Politics and Society", *PrifReports*, No. 78, 2007, pp. 21.
- Karal, E. Z. (1940). "Tanzimattan Evvel Garphlaşma Hareketleri", "Tanzimat I". İstanbul: İstanbul Maarif Matbaası

- Karal, E. Z. (2007). *Osmanlı Tarihi (Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri)*, C.5 S.16, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karpat, K. (2011). *Türk Siyasi Tarihi*. Çev. Ceren Elitez. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Karpat, K. (2012). *Türk Demokrasi Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Karpat, K. H. (2002). The Ottoman ethnic and confessional legacy in the Middle East. In *Studies on Ottoman Social and Political History* (pp. 730-751). Brill.
- Kasaba, R., & Bozdoğan, S. (2000). Turkey at a Crossroad. *Journal of International Affairs*, 1-20.
- Kayali, H. (1997). *Arabs and Young Turks: Ottomanism, Arabism, and Islamism in the Ottoman Empire, 1908-1918*. Univ of California Press.
- Keddie, N. R. (2003). Secularism & its discontents. *Daedalus*, 132(3), 14-30.
- Keskin, Y. Z. & Akın, G. (2022). Başbakan Turgut Özal Hükümetleri Döneminde Türkiye’de İrtica Tartışmaları . *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 15 (1) , 67-85 . DOI: 10.46790/erzisosbil.979062
- Keyder, Ç. (1997). Whither the Project of Modernity? Turkey in the 1990s. *Rethinking modernity and national identity in Turkey*, 37-51.
- Khalid, A. (2013). Pan-Islamism in practice: The rhetoric of Muslim unity and its uses. In *Late Ottoman Society* (pp. 201-224). Routledge.
- Kireev, N. G. (2007). *History of Turkey XX century*. M.: Kraft+ IV RAN.
- Kirman, MA (2008). Küreselleşme sürecinde sekülerleşme ve dinin geleceği. *ICANAS 38, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildirileri, 10-15 Eylül 2007* , 279-295.
- Köker, L. (1990). *Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Kuhn, Thomas S. 1962. *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kuniholm, B.R. (1991). “Turkey and the West.” *Foreign Affairs*. Spring: 34.
- Kuru, A. (2006). “Reinterpretation of Secularism in Turkey: The Case of the Justice and Development Party.” In *The Emergence of a New Turkey: Democracy and the AK party*. Salt Lake City: University of Utah Press.
- Kurun, İ. (2017). Yeni Sağ Ve Demokratikleşme Arasındaki İlişki: Turgut Özal Dönemi Türkiye’si Örneği-The Relationship Between The New Right And Democratization: The Case Of Turgut Özal Period In Turkey. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(22), 358-374.
- Küçükcan, T. *İslam Araştırmaları Dergisi*, Sayı 13, 2005, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, İstanbul, s. 109-128
- Landau, Y. M. (1990). *The politics of Pan-Islam: ideology and organization*. Clarendon.
- Lawson, E. T., & McCauley, R. N. (1993). *Rethinking religion: Connecting cognition and culture*. Cambridge University Press.
- Layman, G. C., & Carmines, E. G. (1997). Cultural conflict in American politics: Religious traditionalism, postmaterialism, and US political behavior. *The Journal of Politics*, 59(3), 751-777.
- Le Van Baumer, F. (1960). *Religion and the Rise of Scepticism* (Vol. 70). New York, Harcourt.
- Lerner, D. (1958). *The Passing of Traditional Society: Modernizing in the Middle East*. New York, NY: The Free Press.
- Lett, J. (1999). Science, religion, and anthropology (pp. 103-120). Greenwood Press.
- Levenson, J. R. (1958). *Confucian China and its modern fate* (Vol. 1). Univ of California Press.
- Lewis, B. (1961). *The emergence of modern Turkey*. London, Oxford, New York, Oxford University Press, second edition, p. 355.
- Ludeke, S., Johnson, W., & Bouchard Jr, T. J. (2013). “Obedience to traditional authority:” A heritable factor underlying authoritarianism, conservatism and religiousness. *Personality and Individual Differences*, 55(4), 375-380.
- Madan, T. N. (1987). Secularism in its Place. *The Journal of Asian Studies*, 46(4), 747-759.
- Madison, G. B. 1988. *The Hermeneutics of Postmodernity: Figures and Themes*. Bloomington: Indiana University Press.

- Mandaville, P. (2020). *Islam and politics*. Routledge.
- Mango, A. "The Modern History of a Solid Country", *The EU and Turkey: A Glitterin Prize or a Millstone?*, Michael Lake (ed.), London, The Federal Trust for Education and Research, 2005, pp. 22.
- Manzoor, S. P. (2008). Tanrı'yı Terk Etmeden Tarihe Sahip Çıkmak: İslâm, Sekülerizm ve Dünyevileşme Sorunu. *Milel ve Nihal*, 5(2), 129-145.
- Mardin, Ş. (1991). *Türk Modernleşmesi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mardin, Ş. (1996). *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*. Çev. Mümtaz'er Türköne,
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. *Osman Akinhay-Derya Kömürcü*. Ankara: *Bilim ve Sanat Yayınları*.
- Martin, D. "The Secularization Issue: Prospect and Retrospect", *The British Journal of Sociology*, Vol. 42, No. 3, 1991, pp. 465-474
- Marx, K. (1852). 1963, *The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte*. The Portable Karl Marx. New York: Viking: Penguin Books, 287-323.
- Mavelli, L., & Petito, F. (2012). The postsecular in International Relations: an overview. *Review of International Studies*, 38(5), 931-942.
- Max Weber, *The Religion of India The Sociology of Hinduism and Buddhism*, Translated and edited by Hans H. Gerth & Don Martindale, Free Press, USA, 1958, s. 117.
- McGrath, A. (2007). *The twilight of atheism: The rise and fall of disbelief in the modern world*. WaterBrook.
- McLeod, H. (2007). *The religious crisis of the 1960s*. OUP Oxford.
- McMullin, S. (2013). The secularization of Sunday: Real or perceived competition for churches. *Review of Religious Research*, 55, 43-59.
- Mechling, J. (1991). Homo narrans across the disciplines. *Western folklore*, 50(1), 41-51.
- Michel, T. "Laisizme Katolik Bir Bakış", *Cogito Dergisi*, Sayı: 1, Yaz 94, YKY, İstanbul, 2007, s. 103
- Milanovic, BB. (1986). Export incentives and Turkish manufactured exports, 1980-1984. *World Bank Staff Working Paper No. 768*, Washington, D.C.
- Morris, C. (2006). *The new Turkey: The quiet revolution on the edge of Europe*. London: Granata Publications, 72-73.
- Mouzelis, N. (2012). Modernity and the secularization debate. *Sociology*, 46(2), 207-223.
- Nandy, A. (2007). The return of the sacred: the language of religion and the fear of democracy in a post-secular world. *Social Science Baha*.
- Narli, N. (1999). The rise of the Islamist movement in Turkey. *Middle East*, 3(3), 39.
- Ozzano, L. (2014). Religion, political actors, and democratization: The Turkish case. *Politics and Religion*, 7(3), 590-612.
- Öncü, A. (1994). Packaging Islam: Cultural politics on the landscape of Turkish commercial television. *New Perspectives on Turkey*, 10, 13-36.
- Özcan, A. (1997). *Pan-Islamism: Indian Muslims, the Ottomans and Britain, 1877-1924* (Vol. 12). Brill.
- Özçelik, S. (2000). *Donanma-yı Osmanî Muavenit-i Milliye Cemiyeti*.
- Öztan, R. H. (2018). Point of No Return? Prospects of Empire after the Ottoman Defeat in the Balkan Wars (1912-13). *International Journal of Middle East Studies*, 50(1), 65-84.
- Parsons, T. (1951). *The Social System*. Glencoe, IL: The Free Press.
- Pitman, P. M. (1988). *Turkey, a Country Study*. III, ed. Washington, D.C.: Library of Congress, 79-80.
- Polat, G. (2012). *Salim Tamari, Year of the Locust, A Soldier's Diary and the Erasure of Palestine's Ottoman Past* (Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 2011), pp x+ 201, ISBN 978 0 520 25955 3. *Turkish Historical Review*, 3(2), 238-241.
- Pope, N., & Pope, H. (2011). *Turkey unveiled: A history of modern Turkey*. Woodstock and New York, The Overlook Press.
- Poulton, H. (1997). *Top Hat, Grey Wolf and Crescent: Turkish Nationalism and the Turkish Republic*. Washington Square. p. 283.

- Robins, K. (1996). Interrupting Identities: Turkey/Europe. Questions of cultural identity, 61-86.
- Rodrik, D. (1990). Premature liberalization, incomplete stabilization: the Ozal decade in Turkey.
- Roy, O. (2005). Turkey: a world apart, or Europe's new frontier?. *Turkey Today: A European Country*, 11-25.
- Royle, E. (1974). *Victorian infidels: The origins of the British secularist movement, 1791-1866*. Manchester University Press.
- Sadri, A. (2000). Reason, Freedom, and Democracy in Islam: Essential Writings of Abdolkarim Soroush (p. 126). M. Sadri (Ed.). New York: Oxford University Press.
- Sage, R. L. (1994). Turgut Ozal. National Defense University. National War Collection, Washington DC.
- Sajo, A. (2008). Preliminaries to a concept of constitutional secularism. *International Journal of Constitutional Law*, 6(3-4), 605-629.
- Sakallıoğlu, Ü. C. (1996). Parameters and strategies of Islam-State interaction in Republican Turkey. *International Journal of Middle East Studies*, 28(2), 231-251.
- Salt, J. (1995). Nationalism and the rise of Muslim sentiment in Turkey. *Middle Eastern Studies*, 31(1), 13-27.
- Sangren, P. S. (1988). Rhetoric and Authority of Ethnography: 'Postmodernism' and the Social Reproduction of Texts. *Current Anthropology* 29 (3): 405-435.
- Saucier, G. (2000). Isms and the structure of social attitudes. *Journal of personality and social psychology*, 78(2), 366.
- Saygılı, A. (2010). Modern Devlet'in Çıplak Sureti. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 59(1), 61-97.
- Sayyid, S. Sekülerizm. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD)*, 2016, 2(4).
- Schwarz, F. Kadim Bilgelik'in Yeniden Keşfi, (çev.)Ayşe Meral Aslan, İnsan Yay., İstanbul, 1997, s. 302.
- Scott, J. (2018). *Sex and secularism*. Princeton University Press.
- Scott, J., & Marshall, G. (Eds.). (2005). *A dictionary of sociology*. Oxford University Press, USA.
- Seufert, G., & Weyland, P. (1994). National events and the struggle for the fixing of meaning: a comparison of the symbolic dimensions of the funeral services for Atatürk and Özal. *New Perspectives on Turkey*, 11, 71-98.
- Shafer, B. E., Claggett, W. J. M., & Claggett, W. J. M. (1995). The two majorities: The issue context of modern American politics. Johns Hopkins University Press.
- Shankland, D. (1999). *Islam and society in Turkey*. Eothen.
- Shils, E. (1981). *Tradition*. Chicago, IL: The University of Chicago Press.
- Shils, E. "Gelenek", *İnsan Bilimlerine Prolegomena*, (der. ve çev.) Hüsamettin Arslan, Paradigma Yay., İstanbul-2002, s. 149 – 150.
- Shively, K. (2008). Taming Islam: studying religion in secular Turkey. *Anthropological Quarterly*, 81(3), 683-711.
- Silverstein, B. (2005). Islamist critique in modern Turkey: Hermeneutics, tradition, genealogy. *Comparative studies in Society and History*, 47(1), 134-160.
- Smith, A. (1981). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations [1776]*. 2 vols. Indianapolis: Liberty Fund.
- Smith, N. (1987). Of yuppies and housing: gentrification, social restructuring, and the urban dream. *Environment and Planning D: Society and Space*, 5(2), 151-172.
- Stark, R. (2004). *Exploring the religious life*. JHU Press.
- Stokes, M. (1992). *The Arabesk debate: Music and musicians in modern Turkey*. Oxford University Press.
- Stolz, J. (2010). A silent battle: Theorizing the effects of competition between churches and secular institutions. *Review of Religious Research*, 253-276.
- Stolz, J., & Tanner, P. (2017). Elements of a Theory of Religious-Secular Competition. *Política & Sociedade: Revista de Sociologia Política*, 16(36).

- Stolz, J., Pollack, D., & De Graaf, N. D. (2020). Can the state accelerate the secular transition? Secularization in East and West Germany as a natural experiment. *European Sociological Review*, 36(4), 626-642.
- Sunar, Lütfi. (2019). “Bir Başka Hayata Karşı”: 1980 Sonrası İslamcı Dergilerde Meseleler, Kavramlar ve İsimler (2. Cilt) / Editör: Lütfi Sunar 1. Basım. ISBN: 978-605-389-347-9
- Sunier, T. (2019). Jihad and Islam in World War I. Studies on the Ottoman Jihad on the Centenary of Snouck Hurgronje’s “Holy War made in Germany”, edited by Zürcher, Erik-Jan. *Journal of Muslims in Europe*, 8(2), 235-237.
- Şallı, A. (2017). MODERNLİK, GELENEK VE DİN İLİŞKİSİ: BİR MODERNLEŞME KURAMI ELEŞTİRİSİ. *Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 2(4), 55-82.
- Şapolyo, E. B. (1945). Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat Devri Tarihi. İstanbul: Güven Yayınevi
- Şener, B., & Çolak, Ç. D. (2019). TÜRKİYE’DE YENİ SAĞ’IN KAMU YÖNETİMİ ANLAYIŞI: TURGUT ÖZAL ve ANAP. *The Journal of Academic Social Science*, 18(18), 393-417.
- Tachau, F. (1984). Turkey, the politics of authority, democracy, and development. New York: Praeger Publishers, 1984. pp. 76-83.
- Tanor B. (2002). Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri: 1789-1980 [Ottoman-Turkish constitutional progress: 1789-1980]. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 456 p
- Taş, K. & Göksüçukur, B. (2019). Osmanlı dönemi batıcılık, İslamcılık, Türkçülük fikir akımları ve din. *Dini Araştırmalar*, 22(56), 463-488.
- Taylor, C. (2011). Secularism and Multiculturalism. Values and Ethics for the 21st Century, 77-100.
- Tekin, Y. (2008). Türk Demokrasi Tarihinin Vazgeçilmez Unsuru: Din (İslam)-Siyaset İlişkisi. *Demokrasi Platformu*, 4(14).
- Timur, T. Memleket Siyaset Yönetim (MSY), Cilt 17, Sayı 37, Haziran 2022, 1-4.
- Tipps, D.C. (1973). Modernization Theory and the Comparative Study of Societies: A Critical Perspective. *Comparative Studies in Society and History*, 15, 2, pp. 199-226.
- Tovsultanov, R. A., Tovsultanova, M. S., & Galimova, L. N. (2022). Turgut Ozal: Reforms, Ideological Searches, And Political Legacy. *European Proceedings of Social and Behavioural Sciences*.
- Trimberger, E. K. (1977). Revolution from above: Military bureaucrats and development in Egypt, Peru, Turkey, and Japan. New Brunswick, New Jersey, Transaction Books.
- Tuncer, F. F. (2020). Türkiye-Arnavutluk ilişkilerinde kimlik ve Söylem: Süreklilik/Değişim, Cinius Yayınları, İstanbul
- Turan I. (2015). Turkey’s Difficult Journey to Democracy. Two Steps Forward, One Step Back. Oxford: Oxford University Press. 270 p
- Turan, I. (2018). Religion and political culture in Turkey.
- Türsan, H. (2004). Democratisation in Turkey: the role of political parties (No. 31). Peter Lang.
- Uçar, F., & Akandere, O. (2017). Turgut Özal’ın Kürt sorununa yaklaşımı. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi Sayı: 61, Güz 2017, s. 365-392
- Ulchenko, N. Y. (2016). Formation of patterns of economic development of Turkey: Doctoral Dissertation.
- Uluç, A. V. (2014). Liberal-muhafazakar siyaset ve Turgut Özal’ın siyasi düşüncesi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 12(23), 107-140.
- Ulutas, U. (2010). Religion and secularism in Turkey: The dilemma of the Directorate of Religious Affairs. *Middle Eastern Studies*, 46(3), 389-399.
- Uturgauri, S., & Ulchenko, N. (2009). Turgut Ozal-The premier and President of Turkey. Moscow, Russia: Institute of Oriental Studies of the Russian Academy of Sciences.
- Ülken, H. Z. (1966). Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi I. Konya: Selçuk Yayınları
- Vanderclute B. A. (1984). Democracy By Coup: The Turkish Government under Military Control (1980- 1983). Fort Leavenworth, Kansas. 173 p.
- Vattimo, G. (1988). The end of modernity: Nihilism and hermeneutics in post-modern culture. Cambridge: Polity Press.
- Voas, D. (2008). The continuing secular transition (Vol. 31, pp. 25-48). New York: Routledge.

- Waxman, D. (1997). Islam and Turkish national identity: A reappraisal. *Mediterranean Quarterly*, 8.
- Waxman, D. (1998). Turkey's identity crises: domestic discord and foreign policy (No. 311). Research Institute for the Study of Conflict and Terrorism.
- Weiker, W. F. (1963). *The Turkish Revolution, 1960-1961: aspects of military politics*. Washington, D. C. The Brookings Institution, 1963. 172 p.
- Wilson, B. (2001). Salvation, secularization, and de-moralization. *The Blackwell companion to sociology of religion*, 39-51.
- Yadgar, Y. (2013). Tradition, *Human Studies*, Vol. 36, no. 4, pp. 451-470.
- Yavuz, M. H. (1997). Political Islam and the welfare (Refah) party in Turkey. *Comparative politics*, 63-82.
- Yavuz, M. H. (1998). Turkish identity and foreign policy in flux: The rise of Neo-Ottomanism. *Critique: Journal for Critical Studies of the Middle East*, 7(12), 19-41.
- Yavuz, M. H. (2003) Islam in the Public sphere. In: Yavuz, M. H. & Esposito, J. L. eds., 1-18.
- Yavuz, M. H. (2003). *Islamic political identity in Turkey*. Oxford university press.
- Yavuz, M. H. (2009). *Secularism and Muslim Democracy in Turkey*. New York: Cambridge University Press.
- Yenen, A. (2015). The Other Jihad: Enver Pasha, Bolsheviks, and Politics of Anticolonial Muslim Nationalism during the Baku Congress 1920. In: *The First World War and its Aftermath: The Shaping of the Middle East*. London, pp. 273-293.
- Yenen, A. (2016). The "Young Turk zeitgeist" in the Middle Eastern uprisings in the aftermath of World War I. *War and Collapse: World War I and the Ottoman State*, 1181-1216.
- Yenen, A. (2020). Pan-Islamism (Ottoman Empire). *International Encyclopedia of the First World War*, ed. by Ute Daniel, Peter Gatrell, Oliver Janz, Heather Jones, Jennifer Keene, Alan Kramer, and Bill Nasson, issued by Freie Universität Berlin.
- Yıldız, A. (2003). Politico-religious discourse of political Islam in Turkey: The parties of national outlook. *The Muslim World*, 93(2), 187-209.
- Yıldız, A. (2018). Liberalizm-Muhafazakârlık Sarkacında "İnformel" Bir Demokrat: Turgut Özal'dan Kalan. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 15(55), 39-56.
- Young, L. A. (2016). *Rational choice theory and religion: Summary and assessment*. Routledge.
- Zarcone, T., Clayer, N., Popovic, A., & Zarcone, T. (1998). Mehmet Ali Aynî et les cercles melâmî d'Istanbul au début du XXe siècle. *Melâmî et Bayramî. Etudes sur trois mouvements mystiques musulmans*, 227-48.
- Zarcone, T. (2004). *La Turquie. La Turquie moderne et l'islam*, Flammarion, Paris.
- Zekra, M. A. ve Neccar, A. M (2003). *İslami Düşüncece Ekonomi, Banka ve Sigorata*, Çev: Hayrettin Karaman, İz Yayınları, İstanbul, 2003, s. 47-48.
- Zhigulskaia, D. V. (2017). Turkey after the transition to a multiparty system: the coups of 1960, 1971 and 1980. *Вестник Новосибирского государственного университета. Серия: История, филология*, 16(10), 41-46.
- Zubaida, S. (1996). Turkish Islam and national identity. *Middle East Report*, 10-15.
- Zurcher, E. (2004). *Turkey: A Modern History*. 3rd Edition. New York: I.B. Tauris.
- Zürcher, E. J. (1995). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Zürcher, E. J. (2000). Young Turks, Ottoman Muslims and Turkish Nationalists: Identity Politics 1908-1938. In *Ottoman past and today's Turkey* (pp. 150-179). Brill.
- Zürcher, E. J. (2002). *The Young Turks: children of the borderlands*. Universitäts-und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt.
- Zürcher, E. J. (2005). *Savaş, Devrim ve Uluslaşma (Türkiye Tarihinde Geçiş Dönemi: 1908 - 1928)*. Çev. Ergun Aydoğdu. İstanbul: Bilgi Yayınları

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Abrahamian, Ervand. Modern İran Tarihi, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009, s.212-215
- Abushanab, F. (2013). Illiberal secularism to illiberal democracy: Turkey's evolving laiklik and its implications on Muslim politics. Georgetown University.
- Adams, Arlin M., Emmerich, Charles J.: Din ve Özgürlük: ABD'de Dini Özgürlüğün Anayasal Tarihçesi, Çev. Latif Boyacı, İstanbul, Kızıllema Yayıncılık, 2003.
- Ahmet T. Kuru, Avrupada İslam, Laiklik ve Demokrasi: Fransa Almanya, Hollanda (İstanbul: TESEV Yayınları, 2006), s.21-24
- Ahmet, T. Kuru, *Pasif ve Dışlayıcı Laiklik* (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011), 74-75.)
- Aksu, H. N. (2018). *Türkiye'de kamu yönetiminde neoliberal dönüşüm bağlamında yeni sağ muhafazakâr anlayışın çözümlenmesi: Turgut Özal dönemi* (Master's thesis, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Akyol, Taha (1993), "Bir Radyum Söndü", Ne Dediler, (Der. M. Nuroğlu), İstanbul: Sebül Yay. (Bknz.; Aktrn. İzmirli, 2014)
- Alexis deTocqueville, *Amerika'da Demokrasi* (Ankara: Yetkin Yayınları, 1994), 32.
- Alpagu, H. (2016). 24 Ocak Kararları ve Turgut Özal Döneminin Yansımaları. *Turgut Özal*, 129.
- Al-Rasheed, Madawi. (2002), A History of Saudi Arabia, New York: Cambridge University Press.
- Al-Rasheed, Madawi. (Mayıs 1998), The Shia of Saudi Arabia: A Minority in Search of Cultural Authenticity," British Journal of Middle Eastern Studies, c. 25, n. 1, ss.121-138.
- Altıntaş, R. (2010). İmam-ı Mâtürîdî'de Din-Siyaset İlişkileri. *Milel ve Nihal*, 7(2), 53-66.
- Anderson, Roy R.; SEIBERT, Robert F. and WAGNER, Jon G. (1998), Politics and Change in the Middle East: Sources of Conflict and Accomodation, BeGinci Basım, New Jersey: Prentice Hall.

- Andrew Heywood (Editör: Y.Taşkın, Siyaset, 2016, 23 , İstanbul)
- Andrew Mango, "The Modern History of a Solid Country", The EU and Turkey: A Glitterin Prize or a Millstone?, Michael Lake (ed.), London, The Federal Trust for Education and Research, 2005, pp. 22.
- Antes, Peter. "Fransa'da Sekülerizm ve Laiklik". Din ve Devlet İlişkileri Farklı Modeller, Konseptler ve Tecrübeler, 10-15. Ankara: Konrad Adenauer Vakfı Yayını, 2003.
- Antonakakis, N., Chatziantoniou, I., ve Filis, G. (2017). Energy consumption, CO2 emissions, and economic growth: An ethical dilemma. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 68(4), 808-824.
- Arabacı, Fazlı. "AB Ülkelerinde Din Devlet İlişkileri ve Türkiye". AB Ülkelerinde Dinler ve Laiklik. 7-33. İstanbul: Ufuk Yayınları, 2003
- Arı, Tayyar. Geçmişten Günümüze Orta Doğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi, 6. Baskı, Bursa: Dora, 2014.
- Arlin M. Adams-Charles J. Emmerich, *Din Ve Özgürlük*, trc. Latif Boyacı, (İstanbul: Kızılelma, Yayıncılık, 1990, s.13.
- Armağan, M. Türkçe Ezan ve Menderes, Timaş Yayınları, İstanbul 2010
- Ataman, M., & Kuşçu, Y. (2012). Suudi Arabistan'daki Siyasal ve Toplumsal Hareketlerin Gelişimini Etkileyen Faktörler. *Alternatif Politika*, 4.
- Ateş, S. (2018). Cumhuriyet dönemi din politikası ve din siyaset-ilşkisi (1946-1960).
- Aygen, M. (2019). Din, Devlet Ve Siyaset İlişkisi Üzerine . Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi , Cilt:7 Sayı: 18 , 516-536 .
- Ayhan, Veyssel. (Mart 2011), "Suudi Arabistan'da gii Muhalefet Sorunu ve Etkileri," Orsam, No: 32
- Aykaç B., Durgun Ş., (Ed.) Çağdaş Siyasal Sistemler, Alter Yayınları, 2015, Ankara
- Aykaç B., Durgun Ş., Çağdaş Siyasal Sistemler, Alter Yayınları, 2015, Ankara
- Ayoob, M., & Kosebalaban, H. (Eds.). (2009). *Religion and politics in Saudi Arabia: Wahhabism and the state*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.
- Azimi, F. (1997). "On Shaky Ground: Concerning the Absence or Weakness of Political Parties in Iran". *Iranian Studies*, 30, 1/2, s. 53-75. BEŞİRİYE, H. (2009). İran'da Devlet Toplum ve Si
- Balci, A., & Gülen, E. M. (2018). Turgut Özal Dış Politikası: Amerikan Düzeninde Yeniden Konumlanma Ve Otonomi Arayışı. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 15(55), 77-98.
- Barlas, Mehmet (1993), Bütün Yönleriyle Özal ve Dönemi (1983-1993), İstanbul: Tempo Kitapları-2. (Bknz.; Aktrn. İzmirli, 2014)
- Bauberot, Jean. "Fransa: 'Laik Cumhuriyet'". Avrupa Birliği Ülkelerinde Dinler ve Laiklik. der. Jean Baubérot. çev. Fazlı Arabacı. 93-106. İstanbul: Ufuk Kitapları, 2003.
- Bayyığıt, M. (2003). Din-Siyaset İlişkileri Bağlamında Seçmen Davranışları ve Din. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15(15).
- Beşiriye, H. (2009). İran'da Devlet Toplum ve Siyaset . İstanbul: Ağaç Kitabevi.
- Birand, M.A. (1993), "Eğer Uygur Bir Toplum Olsaydık Özal Kurtulurdu", Sabah Gazetesi, 19 Nisan 1993. (Bknz.; Aktrn. İzmirli, 2014)
- Bolay Süleyman Hayri-Türküne, Mümtaz'ér. Din Eğitimi Raporu. Ankara: Ankara Merkez İmam Hatip Lisesi Öğrencileri ve Mezunları Vakfı, 1995.s.53-57
- Bozkurt Guvncn, İnsan ve Kültür, 4.Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul 1984
- Brusse, W. A., & Schoonenboom, J. (2004). The european union, religion and Turkish Islam. *Turkey and the EU Enlargement*, 69-88.
- Büyükkara, Mehmet Ali. Çağdaş İslami Akımlar, İstanbul: Klasik Yayınları. s.107
- Catto, Rebecca-Davie, Grace. "İngiltere". Avrupa Birliği Ülkelerinde Din Devlet İlişkileri. edit. Ali Köse. Talip Küçükcan. 151-173. İstanbul: İSAM Yayınları, 2008. s.156
- Cemal Karakaş, "Turkey: Islam and Laicism Between the Interests of State, Polictics and Society", *PrifReports*, No. 78, 2007, pp. 21.
- Cemal, Hasan (1990), Özal Hikayesi, İstanbul: Bilgi Yayınevi. (Bknz.; Aktrn. İzmirli, 2014)
- Cook, M. (1992). On the origins of Wahhābism. *Journal of the Royal Asiatic Society*, 2(2), 191-202.

- Coşgel, M. M., Langlois, R. N., & Miceli, T. J. (2020). Identity, religion, and the state: The origin of theocracy. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 179, 608-622.
- Cragun, R. T., Hammer, J. H., & Nielsen, M. (2015). The Nonreligious–nonspiritual scale (NRNSS): measuring everything from atheists to zionists. *Secularism and Nonreligion*, 2(3), 36.
- Cürçani, Seyyid Şerif, et-Ta'rifât, Kahire, 1987, s. 141.
- Çağlayan, Selin. Şii Düşüncesinde İslamcılık: İran, Mehdiyi Beklerken. İstanbul: Cinius Yayınları, 2012.s.199
- Çandar, Cengiz (2002), “Bulunmaz Eşin”, Yeni Şafak, , (18.04.2002). (Bknz.; Aktrn. İzmirli, 2014)
- Çapcıoğlu, İ. (2009). Din-Siyaset-Laiklik Ekseninde Türkiye’de Din Öğretimi. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, (1), 21-40.
- Çarkoğlu, A., & Toprak, B. (2006). *Değişen Türkiye’de din, toplum ve siyaset*. TESEV.
- Çavuşoğlu, H. (2009). Türk Siyasi Hayatında Merkez Sağ Çizginin Tarihi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 265-278.
- Çetin, M. (2008). Reductionist Approaches to the rise and aims of the Gülen Movement. *ISLAM IN THE AGE OF GLOBAL CHALLENGES*, 204.
- Çetin, M. (2018). İslam’da Din-Siyaset İlişkisi. *Ankara: Gece Akademi Yayınları*.
- Çınar, B. (2019). *Din-Siyaset İlişkisi Açısından Me'mun Dönemi Mihnesi* (Doctoral Dissertation, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Çifçi, Osman Zahid , Erdem, Hüsamettin . “İslam Siyaset Tarihinde Din Ve Devlet İlişkisi”. İstem / 22 (December 2013): 117-129
- Çoruk, E. (2020). Türkiye’de Yeni Sağ’ın Vitrini Olarak Turgut Özal. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.
- D Demir, A. G. H. S. “Klasik Dönem Osmanlı Devleti’nde Din-Devlet İlişkilerinin Laiklik, Sekülerizm, Teokrasi ve Din Devleti S istemleri Kapsamında İncelenmesi”. Ankara Barosu Dergisi (2013): 269-288emirel, T. (2018).
- D’Hellenecourt, Bernard. “Birleşik Krallık’ta Hristiyan Sekülerleşmesi’nin Değişkenleri”. Avrupa Birliği Ülkelerinde Dinler ve Laiklik. trc. Fazıl Arabacı. İstanbul: Ufuk Kitapları, 2003.
- Dağ, R. (2017). Ideological Root of the Conflict between Pro – Kurdish and Pro – Islamic Parties in Turkey. Newcastle: Cambrige ScholarsPublishing.
- Doğançay, M. (2016). Neoliberal Kuram Bağlamında Turgut Özal ve 24 Ocak Kararları. *Turgut Özal*, 150.
- Duman, Fatih. “Din ve Siyaset”. Siyaset. edit. Mümtaz’er Türköne. 523-557. Ankara: Lotus Yayınları, 2003. s. 538
- Duman, M. Z. (2018). Turgut Özal’ın Modernleşme Anlayışı. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 15(55), 99-120.
- Edwards, B. & McCarthy, J. D. (2004) Resources and Social Movement Mobilization. In: Snow, D. A., Soule, S.A. & Kriesi, H. eds. *The Blackwell Companion to Social Movements*. Malden, MA, Blackwell, 116–52.
- Ejder Okumuş, Osmanlı Devleti’nde Tanzimat Dönemi Din-Devlet İlişkisi, Doktora Tezi, s.50, İstanbul 1999 dan alıntı: Bertrand Russell, İktidar, Çev, Mete Ergin. Cem Y.,İstanbul 1990, s. 50
- Enes Demir, Devleti Nitelendirme Aracı Olarak İslam’ın Kabulü : Suudi Arabistan Ve İran Örneği, Marmara Üni, Orta Doğu Ve İslam Ülkeleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul 2016
- Ervand Abrahamian, Modern İran Tarihi, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009. ve Selin Çağlayan, Şii Düşüncesinde İslamcılık: İran, Mehdiyi Beklerken. İstanbul: Cinius Yayınları, 2012.
- Eser, E. (2014). *Eski Yakındoğu’da din-siyaset ilişkisi* (Master’s thesis).
- Farhlrlamalan ve Din Olay 1, İLEFY .. İstanbul 1981 . ss. 2Y-H3: David Hume. Din L’sui1le. Cev. Mete
- Fatih Duman, “Din ve Siyaset”, *Siyaset*, edit. Mumtaz’er Turkone, Ankara: Lotus Yayınları, 2003), s.

526.

- Fatmanur Dikmen, "Doc. Dr. Kemal Ataman ile Sivil Din Uzerine Bir Soyleşi", *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/2 (2014), s.153
- Francis Messner, "Fransa", *Avrupa Birliği Ülkelerinde Din Devlet İlişkileri*, edit: Ali Kose-Talip Kucukcan (İstanbul: İSAM Yayınları, 2008), 115.
- Frank J. Coppa, Batı'da Din-Devlet İlişkileri, İz Yayınları, 1998, s.23. Papa Pius XI. (1922 – 1939) ve Pius XII. (1939 – 1958), *Politics and Papacy in the Modern World*, Connecticut Praeger, 2008, s.8
- Gadyani Abbas, İran dinleri ve mezhepleri tarihi 2002: S 282
- Gençkaya, Ö.F. Kim Bu Özal, Boyut Kitapları, İstanbul, 2001
- Gerhard Robbers, "Almanya", *Avrupa Birliği Ülkelerinde Din Devlet İlişkileri*, edit: Ali Kose, Talip Kucukcan (İstanbul: İSAM Yayınları, 2008), 43.
- Giddens, A. (1994). Modernliğin Sonuçları. Çev. Ersin Kuşdil. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gill, A., & Lundsgaarde, E. (2004). State welfare spending and religiosity: A cross-national analysis. *Rationality and Society*, 16(4), 399-436.
- Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, trc. Osman Akınhay-Derya Komurcu İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları, 2005, s. 661
- Göl, A. (2009). The identity of Turkey: Muslim and secular. *Third World Quarterly*, 30(4), 795-811.
- Göleç, M. (2013). II. Meşrutiyet, Milli Mücadele ve Erken Cumhuriyet'te Din ve Siyaset: Mustafa Fehmi Gerçek ve Faaliyetleri. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (1), 173-197.
- Gruber, J., & Hungerman, D. M. (2008). The church versus the mall: What happens when religion faces increased secular competition. *The Quarterly journal of economics*, 123(2), 831-862.
- Gunn, Jeremy T. Din Özgürlüğü ve Laisite. çev. Hüseyin Bal-Ömer Faruk Altıntaş. Ankara: Liberte Yayınları, 2006.s.19-60
- Gün, M. (1999). *Selâmet Dergisi'nde Din Siyaset ilişkileri (1947-1949)* Marmara Üniversitesi H.Şule, Albayrak, ABD de Din Devlet İlişkileri, Sy.66, İz Yayıncılık, 2018, İstanbul
- Hakan Postallı, Demokrat Parti'nin Din Politikaları (1949-1954), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1998, s.36.
- Hallaq, W. (2005). *The Origins and Evolution of Islamic Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Handbook, Santa Barbara, California: Institute for the Study of American Religion 2005, p. ix.
- Heelas, P., & Woodhead, L. (2008). *The spiritual revolution: Why religion is giving way to spirituality*. Blackwell.
- Heywood, A. (2011). Siyasi İdeolojiler. (A. K. Bayram vd., Çev.). Ankara: Adres.
- Hirschl, R. (2021). Theocracy. In *Routledge Handbook of Illiberalism* (pp. 152-163). Routledge.
- Hirschle, J. (2011). The affluent society and its religious consequences: An empirical investigation of 20 European countries. *Socio-Economic Review*, 9(2), 261-285.
- Huber, M.R. (1959). "Pope", Vergilius Ferm, *An Encyclopedia of Religion*, New Jersey
- Iannaccone, L. R., & Everton, S. F. (2004). Never on sunny days: Lessons from weekly attendance counts. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 43(2), 191-207.
- Ibtidai Sdiillai. c. 1 – 2 . Cev. Huseyin Cahid, Tunin vlatbuasi. İstanbul l Y24: Baykan Sezer, Toplum
- Inglehart, R. (1981). Post-materialism in an environment of insecurity. *American political science review*, 75(4), 880-900.
- İşık, H. (2006). Aziz Petrus'tan Papa Ratzinger'e Papalık Tarihi (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ozan Yayıncılık, İstanbul.s.136
- İlter Turan, *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, 1977), Ersin Kalaycıoğlu, *Çağdaş Siyasal Bilim: Teori, Olgu ve Süreçler*, (İstanbul: Beta, 1984).
- İştar B. Tarhanlı, "ABD Yüksek Mahkemesinin Kararları Işığında Din Özgürlüğünün Düzenlenmesi Sorunu", *İdari Hukuku ve İlimleri Dergisi*, IX, 1-4 1988, s.304
- İzmirli, Resul (2012), "Rüzgâr Anadolu'dan Esiyor", Türkiye,

- J. P. Roche, "ABD'de Din ve Politika", trc. Munir Koştaş, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1988, s.264.
- Jeremy T. Gunn, *Din Özgürlüğü ve Laisite*, trc.Omer Faruk Altıntaş, Huseyin Bal Ankara: Liberte Yayınları, 2006, s.22.
- Jiexia Elisa Zhai, 'Contrasting Trends of Religious Markets in Contemporary Mainland China and in Taiwan', *Journal of Church and State*, Vol. 52, No. 4 (Autumn 2010), pp. 94-111.
- Joachim Wach, *Din Sosyolojisine Giriş*, Çev. Battal İnandı, AÜİFY, Ankara 1987, S.17-30; Sulhi Dönmezer, *Sosyoloji*, 10.Bs., Beta Basım Yayın Dağ., İstanbul 1990, S.260
- John Madeley, *Religion and State*, Sy.175, London
- Kabacalı, A. *Türk Basınında Demokrasi, Kültür Bakanlığı*, Ankara, 1994 s.136
- Karabulut, Kerem (2010) "*Özal Dönemi Türkiye'nin Ekonomi-Politigi*" Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi, İnönü Üniversitesi.
- Karatepe, Ş. *Türkiye'de Modernleşme ve Hukuk*, Bilgi ve Hikmet Kış, İz Yayınları, 1993
- Karpat, K. H. (2005). Kemal Haşim. İslam'ın Siyasallaşması (Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Kimlik, Devlet, İnanç ve Cemaatin Yeniden Yapılandırılması. çev. Şiar Yalçın. İstanbul: *Bilgi Üniversitesi Yayınları*.
- Kayali, H. (2001). Islamic in the Thought and Politics of Two Late Ottoman Intellectuals: Mehmed Akif and Said Halim. *Archivum Ottomanicum*, (19).
- Kazempur, A., & Rezaei, A. (2003). Religious life under theocracy: The case of Iran. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 42(3), 347-361.
- Kılıçbay, Ahmet (1984) *Türk Ekonomisi, Modeller, Politikalar, Stratejiler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Kiliç, M. A. *İslamcı hâfızada emeksorunu: Türkiye'de 1980-2000 arası İslamcı dergilerde sosyal adalet söylemi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Kim-Kwong Chan and Eric R. Carlson, *Religious Freedom in China: Policy, Administration, and Regulation*. A Research Koray Karasu, "İngiltere", *Kamu Yönetimi Ülke İncelemeleri* (Ankara: Ankara Üniversitesi KAYAUM Yayınları, 2004
- Kirkpınar, L. (2018). Demokrat Parti (DP) ve Din-Siyaset İlişkisi (1946-1960). *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 18(36), 349-359.
- Kirman, M. A. (2020). Çağdaş İslam Düşüncesi Ve Laiklik: Ali Abdurrazzık'a Göre Din Ve Devlet . Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (Çüifd) , 20 (2) , 535-551 . Doi: 10.30627/Cuilah.808193
- Kit. , İstanbul 198-+. s. 1 1 1 . Dinler in dogusu konusunda ;lyrmul1 bdg1 km bkz. E. E. Evans-Pritchard.
- Kohen, S. (1993), "Alem Bizi Daha Büyük Görüyor, Milliyet'ten", Ne Dediler (Der. M. Nuroğlu), İstanbul: Sebil Yay. (Bknz.; Aktrn. İzmirli, 2014)
- Kostiner, Joseph. (1997), "State, Islam and Opposition in Saudi Arabia: The Post Desert-Storm Phase," *Middle East Review of International Affairs*, c. 1, n. 2.
- Kostiner, Jozeph. (1985), "On Instruments and Their Designers: The Ikhwan of Najd and the Emergence of the Saudi State," *Middle Eastern Studies*, c. 21, n. 3.
- Koyuncu N (2008). İslamiyetin Teokratik bir devlet düzeni öngörüp öngörmediği üzerine düşünceler. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(2), 119 – 129.
- Kurşun, Zekeriya. (2011). "Tarihten günümüze Suudi Arabistan,
- Kuru, Ahmet T. Pasif ve Dışlayıcı Laiklik. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011. s.21 – 137
- Livaneli, Z. (1993), "Resmi İdeolojiye Karşı Çıkan Cumhurbaşkanı", *Sabah Gazetesi*, 19 Nisan 1993. (Bknz.; Aktrn. İzmirli, 2014)
- M.Emin Köktaş, *Din ve Siyaset Siyasal Davranış ve Dindarlık*, Vadi yay.; Ank. 1997, s. 252.
- Malinowski, M. (1948). *Science and Religion and other Essays*. Boston, Mass. & Glencoe, Ill, 48.
- Martin, R., & Barzegar, A. (Eds.). (2010). *Islamism: Contested perspectives on political Islam*. Stanford University Press.

- McHALE, T. R. (1980), "A Prospect of Saudi Arabia," *International Affairs*, c. 56, n. 4, ss. 622-647.
- Mehmet Ali Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, İstanbul: Klasik Yayınları, 2016, s.63
- Mehmet Ali Büyükkara, *İhvan'dan Cüheym'a Suudi Arabistan ve Vehhabilik*, 4. Baskı, İstanbul: Der-gah Yayınları, 2016, s.135
- Mehmet Şahin, *Şii Jeopolitiği: İran için Fırsatlar ve Engeller*, Orta Doğu Dergisi, Sayı 1, 2006, s. 45
- Metin Toker, *Tek Partiden Çok Partiye 1944-1950*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1998, s.s.80-81; Taner Timur, *Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş*, İmge Kitabevi, Ankara, 2003, s.20.
- Metz, Helen Chapin (ed). (1992), *Saudi Arabia: A Country Study*, Washington: GPO for the Library of Congress.
- Michael G. Roskin, *Çağdaş Devlet Sistemleri*, Adres Yayınları, Çev. Bahattin Seçilmişoğlu, 2012, Ankara
- Monsma, Stephen V. – Soper, Cristoper. *Çoğulculuğun Meydan Okuması*. Ankara: Liberte Yayınla- rı. 2005.s.124 – 156
- Muallimoglu. Birlesik Yav .. Istanbul 1997. S.. 89
- Muhammed Abid Cabiri. *İslam'da Siyasal Ahil*. Cev, Vecdi Akyuz. Kit.abevi Yay .. Istanbul 1997: Bertrand .le Jnuvend. 11aiJcmn T c:mdlai. Cev. Nejat
- Mustafa Erdoğan, *Demokrasi, Laiklik, Resmi İdeoloji*, Ankara: Liberte Yayınları, 2000, s.307-308
- Necati Sumer, *Dinlerde İntihar Şehitlik ve Ötanazi* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015),
- Nevo, Jozeph. (1998), "Religion and National Identity in Saudi Arabia," *Middle Eastern Studies*, c. 34, n. 3, ss. 34-53.
- Ojetti, B. (1912). *The Roman Congregations*. Catholic Encyclopedia XIII (New York, Encyclopedia Press
- Omer Caha, *Bitmeyen Beraberlik Modern Dünyada Din ve Devlet*, İstanbul: Timaş Yayınları,2008, s.93-105
- Orcun İmga, *Amerika'da Din Devlet* (Ankara: Liberte Yayınları, 2010, s.52-53.
- Ö. Çaha, Sy.26 Omer Caha, *Bitmeyen Beraberlik Modern Dünyada Din ve Devlet* (İstanbul: Timaş Yayınları,2008
- Öymen, Altan (1993), "O'nu Arayacağız", *Milliyet Gazetesi*, 18 Nisan 1993. (Bknz.; Aktrn. İzmirli, 2014)
- Özek, Ç. *Türkiye'de Gerici Akımlar ve Nurculuğun İçyüzü*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1964
- Özök, Ertuğrul (1993), "Elveda Büyük İhtilalci", *Hürriyet Gazetesi*, 18 Nisan 1993. (Bknz.; Aktrn. İzmirli, 2014)
- Öztemiz, M. *Cumhuriyet Döneminde Devletin Din Politikaları*, Pencere Yayınları, İstanbul, 1997
- Parsons, T. (1984). *Religion in postindustrial America: The problem of secularization*. *Social Rese- arch*, 493-525.
- Pitirim A. Sorokin, *Çağdaş Sosyoloji Kuruamları*, Çev. M.M. Raşit Öymen, KBY., Ankara 1994, C.2, S.185 Vd.
- Resmi Gazete, 1949/5435 sayılı Kanun ile Yapılan Değişiklik (RG. 16.6.1949): "MADDE 163 – La- iklığe aykırı olarak, Devletin içtimai veya iktisadi veya siyasi veya hukuki temel nizamlarını, kısmen de olsa dini esas ve inançlara uydurmak amacıyla cemiyet tesis, teşkil, tanzim veya sevk ve idare eden kimse iki yıldan yedi yıla kadar ağır hapis cezasıyla cezalandırılır. Böyle ce- miyetlere girenler veya girmek için başkalarına yol gösterenler altı aydan aşağı olmamak üzere hapis cezası ile cezalandırılır. .Dağılmaları emredilmiş olan yukarıda yazılı cemiyetleri, sahte nam altında veya muvazaa şeklinde olsa dahi yeniden tesis, teşkil, tanzim veya sevk ve idare edenler hakkında verilecek cezalar üçte birden eksik olmamak üzere artırılır. Laikliğe aykırı olarak, Devletin içtimai veya iktisadi veya siyasi veya hukuki temel nizamlarını, kısmen de olsa dini esas ve inançlara uydurmak amacıyla veya siyasi menfaat veya şahsi nüfus temin ve tesis eylemek maksadıyla dini veya dini hissiyatı veya dince mukaddes tanınan şeyleri alet ederek her ne suretle olursa olsun propaganda yapan veya telkinde bulunan kimse bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezasıyla cezalandırılır. Yukarıdaki fıkrada yazılı fiil yayın vasıtasıyla işlendiği takdir- de verilecek ceza üçte birden yarıya kadar artırılır. Yayın yeri veya yayım vasıtası veya yayım

- konusu bakımından az zarar umulan hallerde faile altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir.” Resmi Gazete, 3713 Sayılı Kanun, 12 Nisan 1991. Madde 1– (Değişik birinci fıkra: 15/7/2003-4928/20 md.)
- Resmi Gazete, 3713 Sayılı Kanun, 12 Nisan 1991. Madde 1– (Değişik birinci fıkra: 15/7/2003-4928/20 md.) Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.
- Reymond Aron, *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*, trc. Korkmaz Alemdar Ankara: Bilgi Yayınevi, 1994, s.171.
- Rıfat, A. T. A. Y. (2018). Türkçe Ezan Uygulamasının Toplumsal Hafızada Yol Açtığı Travmalar Üzerine. *Mukaddime*, 9(2), 49-66.
- Robert Fuller, *Spiritual, But Not Religious: Understanding Unchurched America* (New York: Oxford University Press, 2001), 1.
- Ruşen Çakır, (1990). *Ayet ve Slogan* (İstanbul: Metis Yayınları), 36
- Sabahattin Nal, “Demokrat Parti’nin 1950-54 Dönemi Din Siyaseti”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt:60, Sayı:3, Ankara, 2005, s.s.153-157.
- Sabahattin Nal, “Demokrat Parti’nin 1950-54 Dönemi Din Siyaseti”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt:60, Sayı:3, Ankara, 2005, s.s.153-157.
- Schnürer, G. (1912). States of the Church. The Catholic Encyclopedia, 15, 257-67. Vol. XIV, New York
- Sencer, M. Dinin Türk Toplumuna Etkileri, Ant Yayınları, İstanbul, 1971
- Storm, I. (2017). Does economic insecurity predict religiosity? Evidence from the European social survey 2002–2014. *Sociology of Religion*, 78(2), 146-172.
- Sükan, F. Başbakan Adnan Menderes’in Meclis Konuşmaları, TBMM 1950-1960, Ankara, 1992
- Şafak, A. (1992). İslam Dini ve Sosyal Adalet, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara
- Tarhanlı, İ. Müslüman Toplum Laik Devlet, Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, Afa Yayınları, İstanbul, 1993
- Tayyar Arı, Geçmişten Günümüze ORTA DOĞU: Siyaset, Savaş ve Diplomasi, 6. Baskı, Bursa: Dora, s.487-500
- TBMM, Tutanak Dergisi, Ankara, 1949
- Theories of Prim ir ive Rdigion. Oxford Lniversity Press. Oxford 11:182: Emile Durkheim. Din Haycmmn
- Thomas Luckman, The İnvisible Region, 2.Baskı, The Macmillan Company, New York 1972, s.41-49, 51 vd. Osman Pazarlı, Din Psikolojisi, Remzi Kitabevi, İstanbul 1982, s.31
- Tokucu, Erkan ve Yüce, Alpaslan (2013) “Türkiye’nin İhracat Performansının 1980 Sonrası Dönemde Gelişimi ve İhracatın Artırılmasında Uluslararası Pazarlama İnovasyonunun Rolü”, Trakya Üniversitesi İİBF E-Dergi, Cilt. 2, Sayı 1: 47-75,
- Traboulsi, S. (2002) “An Early Refutation of Muhammad Ibn ‘Abd al-Wahhāb’s Reformist Views,” *Die Welt des Islams* 42.3 (2002), 373-415; and R.Y. Ebied and M.J.L. Young, “An Unpublished Refutation of the Doctrines of the Wahhābis,” *Revista degli studi orientali* 1 (1976), 377-397.
- Traboulsi, S. (2002). An Early Refutation of Muhammad Ibn’Abd al-Wahhāb’s Reformist Views. *Die Welt des Islams*, 42(3), 373-415.
- Truett, K. R., Eaves, L. J., Meyer, J. M., Heath, A. C., & Martin, N. G. (1992). Religion and education as mediators of attitudes: a multivariate analysis. *Behavior Genetics*, 22(1), 43-62.
- Tuncav. KBY . . Ankara 1979
- Turgut Özal: Reformcu Bir Siyasetçi Hakkında Bazı Notlar. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 15(55),

57-78.

- Tüm kurum ve aktörlerin görevlerini daha detaylı incelemek için bkz.: Arı, Tayyar. Geçmişten Günümüze ORTA DOĞU: Siyaset, Savaş ve Diplomasi, 6. Baskı, Bursa: Dora, 2014. S. 438.
- Türk, R. (2015). Türkiye’de Siyasal İslam’ın Örgütlenme Faaliyetleri. Akademik Hassasiyetler Dergisi, 2(3), 99-131.
- Uğraş, V. (2019). *Merkez sağ siyasetin popülist söylemi ve Turgut Özal Dönemi örneği* (Master’s thesis, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Uluengin, H. (1993), “Artık Yazabilirim”, Hürriyet Gazetesi, 18 Nisan 1993. (Bknz.; Aktrn. İzmirli, 2014)
- United States Congressional-Executive Commission on China, China’s national and local regulations on religion: recent developments in legislation and implementation: roundtable before the Congressional-Executive Commission on China, One Hundred Ninth Congress, second session, November, Washington: U.S. G.P.O., 2007.
- Ünay, S. (2013). Kalkınmacı Modernlik-Küresel Entegrasyon ve Ortadoğu Ekonomi Politigi, İstanbul: Küre Yayınları, 1.
- Vatican City State Homepage “Vatican City in the Past, 10 Nisan 2017
- Wahhabism yükselişi için bkz. Cook, M. (1992) “On the Origins of Wahhabism,” Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland, Third Series 2 (1992), 191-202.
- Wilson, B. R. (1966). Religion in America: A Contrasting Pattern. Religion in Secular Society: A Sociological Comment. London: Watts, 86-102.
- Yasin Aktay, “Amerika’da Din Devlet İlişkileri ve Dini Cemaatlerin Etkisi”, *Din ve Devlet İlişkileri Farklı Modeller, Konseptler ve Tecrübeler* (Ankara: Konrad Adenauer Vakfı Yayını, 2003, s.38
- Yıldız, M. (2014). Din-Siyaset İlişkileri Bağlamında Fârâbî Ve Mâturidî*. *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, (1), 78-94.
- Yılmaz, Hakan. Laiklik: Türkiye’deki Uygulamaları, Avrupa ile Kıyaslamalar, Politika Önerileri. İstanbul: Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2014.s.13
- Yılmaz, I. (2005). State, law, civil society and İslam in contemporary Turkey. Law, Civil Society and İslam in Contemporary Turkey (June 1, 2005).
- Yummi Sezen, Hümanizm ve Atatürk Devrimleri, Ayışığıkitaplan, İstanbul 1997. ss. 151-155
- Yumni Sezen, Sosyoloji Açısından Din, IFAV Yay., İstanbul 1988. s.131-145,
- Zakai, A. (2008). “International encyclopedia of the social sciences.” 2. Baskı, Detroit, USA. s.341
- Zhuo Xiping, ‘Religion and rule of Law in China Today’, Brigham Young University Law Review, Vol. 2009, Issue 3 (2009), pp. 519-527.
- Zürcher, E. J., & Van der Linden, H. (2004). Searching for the fault line. A survey of the role of Turkish İslam in the accession of Turkey to the European Union in the light of the “clash of civilization. The European Union, Turkey and İslam, 83-174

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://pewforum.org/Government/Global-Restrictions-on-Religion.aspx>, 'Global Restrictions on Religion', Full report of 7 December 2009, accessed on 10 May 2011. Quoted from page 13 of 72.
<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/enver-pasa-1882-1922> (Erişim Tarihi : 30.10.2023)
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8748.pdf> (Erişim Tarihi : 30.10.2023)
https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc046/kanuntbmmc046/kanuntbmmc04600171.pdf (Erişim Tarihi : 30.10.2023)
https://www.tccb.gov.tr/cumhurbaskanlarimiz/turgut_ozal (Erişim Tarihi : 17.12.2023)
<https://www.aa.com.tr/tr/politika/8-cumhurbaskani-turgut-ozalin-vefatinin-uzerinden-30-yil-gec-ti/2873592> (Erişim Tarihi : 24.12.2023).
<https://www.aa.com.tr/tr/politika/8-cumhurbaskani-turgut-ozalin-vefatinin-uzerinden-30-yil-gec-ti/2873592> Erişim Tarihi : 24.12.2023)
<https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/ozalin-mezari-acildi>, (Erişim Tarihi : 01.11.2023)
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7234.pdf> (Erişim Tarihi : 30.10.2023)
https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20843_1.pdf (Erişim Tarihi : 30.10.2023)
<https://www.anayasa.gen.tr/1961ay.htm> (Erişim Tarihi : 30.10.2023)
Pewglobal.org/category/datasets/ Erişim Tarihi : 20.09.2023